گلوبالیتێی تازەگەری سیاسی و کۆچەری مرۆڤی تازە

ئازاد حەمە

بیر و جیهان لەتەك یەکدا لە پێوەندیدان .ئەم پێوەندیەش ئاسانییە لێرەدا هەولی ڕوونکردنەوەی بدرێ. هەموو ئەوەی کە مرۆڤیش, بەتایبەت مرۆڤی تازە, دەینووسێ بۆئەوەیە کە لەبارەی خۆیەوە بدوێ. بەلام گەلێ لە بیرەکانی مرۆڤی تازە مانایان بۆ ئەم پێوەندییە دروستکردووە و بەهایان بۆ قووتکردۆتەوە. ئەمەش ئەو عەدەمیەتە نوێیەیە کە مرۆڤی تازە دەستبەرداربنابێ. ئالێرەوە دەکرێ باس لە نیگەرانیبکرێ. واتە غەدری ماناداں بە ژیان و بەها دروستکردن بۆ بوونمان. زۆربەی ئەو تیۆریانەش کە ئەم کارەیان کردووە زۆرترین بەرپرسیاریەتی ڕەوشتی و ویژدانیان دەکەوێتەسەر. ئەوەتا سەرگەردانێکی بێ تخووب بوونمانی داگیرکردووە و باسی پێکدادانی شارستانی و جیاوازی نێوان بەها ئاینی وکولتووریەکان بوونەتە بناغە بۆ زۆربەی کێشەکان وبەیەکاچوونەوەکان. ئەمە ئەو ڕاستیەیە کە لەمەولا تیای دەژین.بەلام پێویستیێ زۆریشمان بەگۆڕی نی ڕوانینمان لەبارەی ڕاستیەکانی ژیانمانەوە هەیە. بۆئەوەی ڕوانینیشمان لە بارەی ڕاستیەکانەوە بگۆڕین پێویستمان بەوەدەبێ کە پێوەندیێ بووناوی نەك ئێپستمۆلۆژی و لۆژیکی لەتەك ئێستامان دروستکەین. ئەم پێوەندیە بووناویەش ڕاستیێ دژمان بۆ دابیندەکا کە ئێستامان زۆری پێویستە.ڕاستیێ دژیش نایێتە دی گەر فەلسەفێ دژ تایبەت بە ژیان دروستنەکەین. ژیانمان کە دەستبەرداری ڕاستی بووە ئاوا بەئاسانی ناتوانێ نە ئەم فەلسەفە دژە دروستکا و نەش پێوەندیێ بەجێ و تەندروستی لەتەك واتای ڕاستیدا دروستکا. ڕاستی بوونیشمان کەوتۆتەناو چاخێ زانیاری ئامێزەوە کە بەرەو ئەو تێڕامانانەمان دەبەن کە بۆلەمەولا لە نیگەرانی دا بژین و ئەم نیگەرانیەش ناوچەیی یان لۆکالی نییە و بەلکو دیاردەێ گلوبال و سەرتاسەرییە. بەشێ زۆر لە نیگەرانیەکە سەرچاوە لەوەوە دەگرن کە ڕۆژانە لەسەر ئەوە ڕادەهێنرێن کە لەگەل تەوژمی سەرمایەداری گلوبالدا بژین و سل

لە موغەمەراتەکانی ئابووردا گلوبال نەکەین و لەوە تێخوردنەبینەوە کە تەکنیکی نوێ بەرەو کوێماندەبا. لەهەمانکاتدا کەسەکان و گرووپەکان لەگشت شوێنێکدا بەدووی ئەو وەلامانە دا دەگەڕێن کە بشێ بۆ وەلام دانەوەی ئەو پرسیارە ڕۆژانەییانە بەکاربرێن کە بەمجۆرە دەستپێدەکەن: بۆ ئەم نیگەرانییە؟ بۆ دەبێ دوا قەدەری مرۆڤی تازە نیگەرانی بێ نەك شتێتر؟ ئەم نیگەرانیە لە پاداشتی چی؟.ئێمەی مرۆڤی چاخی زانیاری دەبێ هەمیشە لە چاوەڕوانی ئەو وەلامانەدا بین کە لە ئاشووب و ڕاڕاییەکان دەربازمان دەکەن و دەتوانن ببن بە وەلام بۆ پرسیارە گرفتئامێزەکان. یان دەبێ وێلی ئەو پرسیارانە بین کە میکانیزمی ئاشکراکردن و والاکردنیان لە ناخی خۆیاندا چاندووە .تەنێ ئەو جۆرە میکانیزمانەش دادی مرۆڤی تازە دەدەن، مرۆڤی تازە , مرۆڤی چاخی زانیاری, پێی سەیرە بەم ئاکامە گەیشتووە و , هەروەها بەلایەوە شتێ نوێیە کە دوای هەموو ئەو دۆزینەوە و داهێنان و تازەگەریانە بەم چارەنووسە گەیووە. ئەلبەتە ئەمەش کارەساتێ ترە کە مرۆڤی چاخی تازە لەوەنەگا کە چی بەمەی گەیاند و چۆن بەمە گەیی. ئەمەی پێیگەیشتووین دەرئەنجامێ بەرچاویی ئەوەیە کە لە ڕابردوو کردوومانە.ڕابردوومان لە کۆلمان نابێتەوە و دەستبەرداری ئێستا و لەمەولاشمان نابێ. بۆیە بۆئەوەی لەم نیگەرانییە بگەین دەبێ ئاوڕێ لەو عەدرانە بدەینەوە کە هەموو پێکەوە دژ بەیەك ئەنجامماندواوە. جارێ بەناوی ناسیۆنالیزم جارێ بەناوی ئینتەر ناسیۆنالیزم هەروەها جارێ بەناوی پەیڤە ئاسمانیەکان و جارێ بەناوی پەیڤە عیلمانیەکانەوە. بەواناتێ تر, ڕابردوومان تەنێ داهێنان و دۆزینەوە نەبووە بەلکو کوشتار و جەنگ, ئاشووب و شاربەدەرکردن و دوور خستنەوەی یەکتریش بووە.چەند ئەوەندە بەناوی زانستەوە کراون هێندەش بەناوی ئاینەوە ئەنجامدراون (1). ئەو ملیرنەهایەی لە سەدەکانی ناوەڕاست بەناوی ئاین و بلاو کردنەوەی مەسیحیەت یان ئیسلام لەناوچوونە کەمتر نین لەو ملیۆنەهایەی ئایدیۆلۆژیا تازەکان (ناسیۆنالیزم , فاشیزم, کۆمۆنیزم) و تەکنیکی نوێ بووەنەتە هۆی لەناوبردنیان.بەلێ لە ژێرسایەی ئایدیۆلۆژیای زانست لە نیگەرانیدا دەژین و ڕۆژانە بەناوی دۆزینەوەکانەوە پتر وابەستەی زانستی تازە دەبین و وابەستەبوونیشمان بەچە ندین شێوازی جیا بەمرۆیی و بەڕەوشتی دەکرێ.نادادپەروەریەکان و نایەکسا نیەکانیش کە ئەمڕۆ لەگشت شوێنێ وەك پەتا بلاوبوونەتەوە وامان لێدەکەن ڕەخنە ئاڕاستەی گشت ئەو ڕێباز و سێستەم و بیرانە بکەین کە بەم ڕۆژەیان گەیاندین و ئەم نیگەرانی و پەشێویەیان لەناخماندا دروستکردوە. لەمحالەتەدا و بۆئەوەی پتر لە کاستێلس نزدیکببینەوە دەکرێ باس لەسەر سێستەمی سەرما

یەداری کە ئێستا ناوی وەك سەرمایەداری نوێ و سەرمایەداری گلوبال و سەرمایەداری زانیاری و یان قۆناغی پاش-سەرمایەداری لێدەنرێ بێنینە پێشەوە. ئەمەش لەبەرئەوەی لەلایەك سەرمایەداری لە کۆتایدا ئەو هەول و کۆششە تاکی و دەستەجەمعیی یان ناوخۆی و جیهانییە یە کە ئەمرۆ لەئارادایە بۆ دۆزینەوەی رێگای نوێ بۆ دروستکردنی پارە و یان ماناداں بەژیانی ماتریالی و بەگشتیکردنی بەرخۆریی و کردنی ئەمەش بە باوترین رەوشت بۆ مرۆی سەردەم. لەلایەکی دی کاستێلس لە توێژینەوەکانی سەبارەت بە چاخی زانیاری جەغت لەوەدەکا کە سەرمایەداری لەپشت هاتنەکایەوەی ئەو فۆرمە زانیارییە نوێیەوەیە کە دەخوازێ پلانێتی ئەمرۆمان بگۆرێ. کێشەکە دیارە لەوەدایە کە هەموو دانیشتوانی سەرزەوی وەك یەك ناتوانن بەری ئەم بەرخۆرییە بخۆن و ئەوی پێیدەڵێن پارە بتوانن بەدەستیبهێنن. چونکە سەرمایەداری ناخوازێ/ناهێڵێ ئەمە سەربگرێ. بەهۆی دروستکردنی"ئۆتۆنۆ می ئیندڤید"ەوە سیستەمێ کۆمەلایەتی پەرت و پارادۆکسالی دروستکردووە.ئەم سیستەمەش ئەو گەشە ئابووری و جێگیری کۆمەلایەتی نوێیەی بەبەردەوام مێد یاکانی ولاتانی نێتۆرك باسی لێوەدەکەن دەخاتە ژێرپرسیارەوە .لێرەدا نابێ بەهەلە لە واتای سەرمایەداری بگەین و پێمانوابێ کە ئەم واتایە تاکە واتای بەرامبەر و دژی واتای سۆسیالیزمە . لەبەرئەوەی ئەم واتایەیە بۆ گوزارەکردن لە سیستەمێ سیاسی و ئابووری و کۆمەلایەتی بەکاردەبرێ کە مۆنۆپۆلی گشت فۆرمەکانی رەوشتی مرۆڤی تازەدەکا.دواتر بۆ دەبێ پشت لە بەکاربردنی ئەم واتایە بکرێ کە لە کاتێکدا هەموو میکانیزم و دیاردەکانی ئەم واتایە ماون و خەریکی سەرلەنوێ خۆ بەرهەمهێنانەوەشن. بۆنموونە رووداوە سیاسیەکانی ولاتانی ئەوروپای رۆژهەلات و مەسەلەی ئاوابوونی دیاردەی کۆمۆنیزم کاریگەری خۆی هەبوو کە قسە بێتە پێشەوە لەسەر مەرگی مارکسیزم و ئاوابوونی سۆسیالیزم. وەکیتر ئەمانە بوونە هۆی ئەوەی کە کەسێ وەك دریدا باسێ تایبەت بەم مەسەلەیە بەردەست رووناکبیرانی جیهان بخا و پرسیاری بۆ مەرگی مارکسیزم بهێنێتەپێشەوە. کتێبی" تارمایەکانی مارکس" ی دریدا هەولێ باش بوو بۆ کارکردن بۆ روونکردنەوەی جیهانی نوێ و بیری مارکسیزم. ئەوی دریدا لەو کتێبەیدا خستییەروو ئامانجی دیاریکراوی خۆی هەبوو و ئاکامی تایبەتیشی بەرهەمهێنا کە ئێرە شوێنی باسی نییە(2). بەلام بەکورتی دەکرێ ئەوە یاددخەینەوە کە ناوبراو ئەیەوێ ئەوەمان لابەرجەستەکا کە لەلای بۆ دەبێ قسە لەسەر مەرگی بیرێ بکرێ کە ئامانجی روونکردنەوەی جیهان بووە و ئەو روونکردنەوانەش کە لەوبارەیەوە دراون تا ئەمرۆش بۆ گەیشتن

له کێشه و کارەساتەکان, که ڕۆژانه دێنه سەر مرۆڤ و هەر بەردەوامن و بگرە به تازەترین و به ئاڵۆزترین شێوەش خۆ بەرهەمدێننەوە , پێویستن. لەلایێتر ئەم بیریارە توانی خۆشی لەو تەوژمه جوداکاتەوە که بیریارانی ولاتەکەی پێوەی سەرقالبوون(3).
هەر ئەم لایەنه , واته باس لەسەر سێستەمی سەرمایەداری گلوبال , هۆکارێ سەرەکیشه بۆ قسەکردن لەسەر سێستەمی نوێی نێودەولەتیش که ئەمڕۆ بووە به پالپشتێ گەورەی دیموکراسی لیبرالی ڕۆژئاوا و ئەمەریکا. بۆئەوەی لەم بارەیەشەوە بدوێین بەپێویستی دەزانین جەغت لەوەبکەین که ئەوی پێیدەلێن ئابووری تازه بەخۆی بناغەیه بۆ ئەم سیستەمه و بەرپرسیاریشه له دروستکردنی هەندێ دیاردەی ترسناکی وەك ڕەگەزپەرستی و کەمدەرامەتی و دەستکورتی. هاتنی دیموکراسی لیبرالی ڕۆژئاواش ئەو چارەسەرەی بەدەستەوە نییه بۆ کۆمەلگەکانی تر وەك ئەوەی چاوەڕواندەکرا. بگرە لەناو خۆشی زۆرترین کێشەی بەبێ چارەسەر هێشتوەتەوە و مرۆڤی تازەی ڕۆژئاواشی دووچاری گەورەترین پەشێویی و نادلنییایی کردووە. ئەو مۆدێله ژیاریەش بەهۆی سیاسەتی نیولیبرالیزمەوە پیادەدەکرێ هەولی فەرامۆشکردنی گشت فۆڕمێکی تری ژیان و بیرکردنەوە دەدا.ئەلبەته جیهانگیریش ئەو تەوژمه ئابوورییەیه که زۆر لەتەك ئەم سێستەمه سیاسیه نێودەولەتییه نوێیەدا هاوکۆکه و ئومێدێ گەورەشه بۆ موغامەراتەکانی. ئاسان نییه مرۆڤی کۆمەلگەکانی تر لەوە بگەن که ئەزموونی دیموکراسی لیبرالی بەرهەمی کولتوورێ سیاسی ترە و لەتواناشیدایه دۆزێ کولتووری ئەوتۆ دروستکا که ببێته هەوێنی گەلێ ململانێ و بەراوردکاری. ئەو دیاردە سیاسی و کۆمەلایەتییه دزێوانەش (وەك جەنگ, هەژاری, بێکاری و..) که دیموکراسی لیبرالی لێیبەرپرسیارە ئەو مەدەنیەته دەخاته ژێرپرسیارەوە که مرۆڤی تازە تیایدەژی. خستنەژێرپرسیاری ئەو مەدەنیەتەش به پلەی یەك گومانکردنه له واتای دیموکراسیەت, ئەو واتایەی بووە به وێردی سەر زمان, و به پلەی دووش دیاریکردنی ماهیەتی تازەگەرییه یاسایی و سیاسیەکانی چاخی نوێیه. بەمه نابێ ئەوە لەیادکرێ که دیموکراسی سیاسی ئەمڕۆی ڕۆژئاوا بەری سێ جۆرە پەرەسەندنه که شارستانی ڕۆژئاوا بەخۆیەوە دیوویەتی. لەم بارەیەشەوە دەچینەوە سەر تێگەیشتنی ڕۆبیرت دالسRobert Dahls که پێیوایه مرۆڤ دەتوانێ له گفتووگۆی دیموکراسی مۆدێرندا جیاوازی لەنێوان گەشەی سێ دیموکراسیدا بکا: یەکەم, دیموکراسی دەولەتی ئەنتیك(یۆنانی کۆن), دووەم پێشکەوتنی دیموکراسی ناسیۆنال له سەدەی نۆزدەدا و سێهەم ئەوەیه که ئەمڕۆ به باوەڕی

ناوبراو چاوەڕوانین- واتە ئەوەی پێیدەووترێ شۆڕشی دیموکراسی گلوبال (4). بەلام دەشێ ئەوەش بووترێ کە دیموکراسی گلوبال هەلگری سەرجەم پاڕادۆکسەکانی مێژووی دیموکراسی ڕۆژئاوایە و لەو گرفتانە بەرپرسیشە کە دووچاری مرۆڤی سیاسی هاوچەرخ بووە. هەروەها بەو هەموو ئەزموون و ڕابردوەشەوە دیموکراسی ڕۆژئاوا ناتوانێ ئەو ڕەفا و ئازادیەی هەمیشە باتگەشەی بۆ دەکا بپارێزێ.

ئێمە لێرەدا دەمانەوێ باس لەوەبکەین کە دیموکراسیەتی مرۆڤی تازە نەبووە بە بوارێ یان ئامرازێ بۆ ئاشکراکردن و پەردە لابردن لەسەر ڕاستیەکان.نەك هەر لەبەرئەوەی ئەم دیموکراسیەتەی مرۆڤی تازە خۆی بووە بە ڕاستیەکان بەلکو لەبەرئەوەش کە مرۆڤی تازە جگەلەو دیموکراسیەتە شتێ تری نییە شانازی پێوەبکا. کۆی ئەو پرسیارانەش کە ئاڕاستەی ڕاستی دەکرێ لەئەمڕۆدا ئاڕاستەی دیموکراسیەت دەکرێ کە شوێنی گشت ڕاستیەکانی گرتۆتەوە. یبەلام مرۆڤی تازە بۆ لەخۆی ناپرسێ کە دیموکراسیەتی بۆچییە. کاتێکیش مرۆڤی تازە لەوەدەگا کە دیموکراسیەتی بۆ چییە ئەوکات لەوەشدەگا کە دەتوانرێ چی بە دیموکراسیەت بکرێ یان چۆن داواکانی خۆی پێبارکا.ڕەخنە گرتن لە مۆدێلی دیموکراسی لیبرالی ڕۆژئاوا بەمانای پەسەنکردنی ستەمکاری نایێ بەلکو بەمانای لەلایەك ڕەتکردنەوەی گشت فۆڕمەکانی دەسەلاتی دیکتاتۆری دێ و هەروەها پاگژکردنی ئەو دوانەییەش دێ کە دیموکراسیەتی ڕۆژئاوا لەسەری دەژی. ئەمە بەباوەڕی ئێمە بناغەێ چاك بۆ ئەو دیموکراسیەتە نوێیە دادەنێ کە دوای لاوازبوونی تەوژمی یۆتۆپیای جیهانگیری ئابووری لەدایکدەبێ. هەروەها دیموکراسیەتی ڕۆژئاوایی ناتوانێ لەدەرەوەی ڕۆژئاوا سەرکەوتن بەدەست بهێنێ گەر لە ناو خودی ڕۆژئاوا چارەنووسی خۆی دیارینەکا و ڕۆژئاواش ئامانجی خۆی لە مامەلە لەتەك ئەوانی تر یەکلانەکاتەوە. چونکە ئەوە تازەگەری سیاسی نییە کە ڕۆژئاوا تیای دەژی کاتێ زمانی سیاسی کەوتۆتە پەراوێزی زمانی ئابووری و هەروەها ئەوی پێیدەلێن هاولاتی برتییە لە سوبژێکتێ سیاسی و یاریەکیشە بەدەست پێشبڕکێ ئابووریەکانەوە(5).

ئێمە پێمان وایە وتاری تازەگەری سیاسی ڕۆژئاوا ناکاریگەر و بێ ئایندە دەبێ کاتێ کە دیموکراسیەتەکەی ئەم وتارە پڕ لە مانا نەبێ و ئەو سیاسەتە سەرپەرشتی نەکا کە ئیدیالی ژیان دەگۆڕێ و والە مرۆڤیش نەکا کە شادبێ.

ئەو دیموکراسیەتەی مرۆڤی تازە دروستی کردووە ستەم و دەستکورتی لە بەشێ لە جیهان بەخێودەکا و لە بەشەکەیتریش بەرخۆریی و خۆپەرستی دەچێنێ. ئەمە ئەو عەدەمیەتە تازەیەیە کە یۆتۆپیای جیهانگیری ئابووری

بۆیهێناوین. بەلام سەختە لە ئەمڕۆدا ئەو باوەڕە لەناو خەلکدا گشتیکرێ کە تازەگەری سیاسی ڕۆژئاوا لە عەدەمیەتێ سیاسی و کۆمەلایەتی زیاتر هیچ شتێ تری بەرهەم نەهێناوە. ئەو تازەگەرییە سیاسیەش یان چاترە بلێین عەدەمیەتی سیاسی ڕۆژئاوا هێندەی هەندێ ڕوناکبیری سیاسی و یاخود ئەو نووسەرانەی بنەچەی ڕوناکبیریان ڕیشەێ ئایدیۆلۆژی و سیاسی هەیە بناغەی بۆداناوە هێندە سەرۆکەکانی ولاتانی ڕۆژئاوا ئەو بناغەیەیان بۆدانەناوە. ئەو گفتووگۆ سیاسیە پڕاکماتیانەی لە سەرەتای سالانی1990کان لەبارەی ناوەڕۆك و ئاڕاستەی دیموکراسی ڕۆژئاوا لەژێر کاریگەری تەماشاکردنە سیاسیەکانی بۆنموونە کەسانێ وەك فۆکۆیاماFukuyama (خاوەنی تێزی کۆتای مێژوو) و دواتر سامویێل هۆنتیگتۆن Samuel Huntington (خاوەنی تێزی پێکدادانی شارستانیەکان) هاتنەکایەوە زەرەرێ زۆریان لە پێوەندییە کۆمەلایەتی و کولتووریەکاندا و کاریگەریێ نێگەتیفیشیان بەسەر دێیاتە ڕووناکبیرەکانەوە بەجێهێشت. ئێمە لە چەند شوێنێکدا(6) باسمان لە ئوسولی ئایدیۆلۆژی بیری فۆکۆیاما کردووە بەلام لەچوارچێوەی ئەم باسە دا دێینەوە سەر هەندێ بۆچوونی ئەم ڕوناکبیرە کە ئەوندە خۆ لە گوزارەی کۆتای مێژوو کە تێمایەکی پاش-مێژووە نادەین. چونکە گوزارەی کۆتای مێژوو یان هەندێ گوزارەی تر کە پێشگری کۆتای (پایان) بەخۆگرت بەجۆرێ کاریان لەسەر کرا کە بوون بە دیاردەهایەکی ئایدیۆلۆژی.پێش ئەوەش کە بێینە سەر ئەم لایەنە ئەوەش یاددەخەینەوە کە کاستێلس وەك کۆمەلناسێ ئەمەریکی نە وەك هەندێ ڕوناکبیر و بیریار کەوتۆتە ژێر سیحری سیاسەتی دەولەتی ئەمەریکی و نەش بناغە بۆ وتاری سیاسی ئەمەریکی دادەنێ , کە ئەمە(واتە کەوتنە ژێر سیحری سیاسەتی دەولەتی ئەمەریکی و هەروەها بناغە دانان بۆ وتاری سیاسی ئەمەریکی) بەخۆی ئەمڕۆ بووە بە ڕەوشتێ باوی زۆربەی نووسەر و ڕۆژنامەوان و ئەکادیمیکەران. لە هەمان کاتیشدا کاستێلس هەر لەسەرەتای توێژینەوەکەیدا باس لەوە دەکا کە ئەو نە لەگەل تێمای کۆتای مێژووە و نەش لەگەل هەندێ بۆچوونی هیچەگرا و سینیستی(بێ ئایندە, بێ خەیال) دایە.
لەڕاستیدا دوای هەلوەشانەوەی کۆمۆنیزم فۆکۆیاما کەوتە باسکردن لە "کۆتای مێژوو", بەواتای ئەوەی کە دیموکراسیەتی لیبرالی بووە بە تاکە ئیدیالێکی مرۆیی و خەلکێ زۆر لە گشت جیهانا ڕووی لە مۆدێرنیتێ کردوە و ئەمەش بەبێ یەك و دوو بۆ فۆکۆیاما بەمانای لەئامێزگرتنی دیموکراسی لیبرالی و ئابووری بازاڕ دێ. بەلام ناوبراو دوای ڕووداوەکانی 11/9 لە مانگی ئۆکتۆبەری هەمان سالدا لە سەرووتارێ کە لە WallStreet Journal دا

بلاویکردۆتەوە باس لەوەدەکا کە ڕووداوەکانی 11/9 ئەوەیان یادخستەوە کە مێژوو جارێ کۆتای نەهاتووە. لەم سەروتارەدا فۆکۆیاما بۆئەوەدەچێ کە ڕووداوەکانی 11/9 ڕووداوها یەکی مێژووین. لێرەدا مەبەستی فۆکۆیاما لە زاراوەی" مێژوو" شتێ ترە. ڕەنگە گەشەی درێژخایەنی مرۆڤایەتی بێ. بەلام لەهەمان کاتیشدا فۆکۆیاما لەم سەروتارەدا بەرەنگاری ئەو ڕەخنانە دەبێتەوە کە ئاڕاستەی دیموکراسیەتی لیبرالی دەکرێ و ئەو ڕەخنانەش کە باس لەوەدەکا کە ئەم جۆرە دیموکراسیەتە تەنێ بەکەلکی شارستانی ڕۆژئاوا دێ. چونکە بەپێی بۆچوونی فۆکۆیاما گەشەی دیموکراسی لیبرالی تەنێ مولکی ڕۆژئاوا نییە و بلاوبوونەوەی ئەو دیموکراسیەتەش لە ولاتانی ڕۆژهەلات و باشووری ئاسیا, ئەوروپای ڕۆژهەلات نیشانەیە لەسەر ئەوە (7).
بەلام موخابن فۆکۆیاما لەلایەك باس لە ئەوەناکا کە پاش کۆتای هاتنی مێژوو جیهانگیری وەك دوا ئایدیۆلۆژیا یان وەك ئایدیۆلۆژیای پاش مەرگی ئایدیۆلۆژیا دێتە مەیدان و نیشتمانێ ئابووری و دامەزراو لەسەر بناغەی زانیاری دادەمەزرێنێ. ئەمەش کارێ وادەکا سەدەێ بەناوی جیهانگیریەوە بێتەکایەوە یان سەدەی بیست و یەك یان میلێنیۆمی توێ ببێ بە بە سەدەی هەمووان کە ئەوەش سەدە یا میلینیۆمی جیهانگیرییە. بەلام ئەمە ئەوە ناگەێنێ کە خاوەنداری ڕاستەوخۆی ئەم سەدەیە هەمووانین و هەمووان ئەو کەسانەین کە لۆژیکی ئابووری و زانیاری ئەم سەدەیەمان بەدەستەوەیە. بەواتاێ تر مەرجە ئەوانەی تیۆریزە بەسەر لەمەودوامانەوە دەکەن ئەوە دەستنیشانبکەن کە میلینیۆمی نوێ بریتییە لە ئومەمیەتی بازاڕ و , تازەگەرییە سیاسیەکانی ئەم بازاڕەش دەستی بەسەر گشت پلانێتی ئەمرۆماندا گرتووە. ئەم بازاڕە شارستانیەتێ ئەلەکترۆنی لەگەل خۆ هێناوە کە ئامادەیە بێ بەهایی و بێ مانایی بکا بە بەرزترین ڕەوشت. ئەوەی ئەم شارستانیە ئەلەکترۆنیە دەیەوێ بەگشتیبکا ئەوەیەکە کە دەبێ هیچوەختێ بیر لە بوونمان نەکەینەوە یا چاترە بلێین بیر لەوەنەکەینەوە کە بوونمانمان لەبیرکردووە و تەنانەت خودی بیریش بەدوژمنی سەرسەختی خۆی دەزانێ. هەروەها ئەم بازاڕە ڕۆشبیریێ ڕاسیۆنالی ئەوەندە توونو و موجەرەدی لەناو خەلکدا بەرجەستە کردووە کە خۆی لە هەموو فۆڕمەکانی ڕاسیۆنالیزم جیادەکاتەوە. بۆیە ئەو ڕۆشنبیرییە مێژوویەی فۆکۆیاما و هاوەلەکانی باویدەکەن بەرهەمی ڕاستەخۆی ئەو داوا سیاسی و کۆمەلایەتیانەیە کە جیهانگیری بازاڕ بەسەر پلانێتەکەمان دا سەپاندوویەتی.
لەلایەکی تر ئەم ڕوناکبیرە ئەمەریکاییە(واتە فۆکۆیاما) باس لەوەش ناکا کە

تێکەلبوونی ئاکامەکانی ئەم دیموکراسیەتە بە بازاڕی ئازاد و بۆتۆپیای جیهانگیری زانیاری ببڕبڕەی تێکڕای گرفتە جیهانیەکانە. ئەم تێکەلبوونەش ئەو تازەگەرییە سیاسیەی ڕۆژئاوا ڕەتدەکاتەوە کە بووە بە مایەی لووتبەرزی ڕۆژئاوا و تەنانەت ئەم تازەگەریە سیاسیەش دەستی هەیە لە بلاوکردنەوەی یەك فۆڕمی سیاسی ,کە ئەوەش فۆڕمی سیاسی ڕۆژئاواییە کە سەرچاوە لە مەدەنیەتی گریگی و دیسپۆتیستی(ستەمگەریی) ڕۆمانیەوە هەلدەگرێ. ئەم وتارە سیاسیەی ئەمڕۆ لە دونیای ڕۆژئاوا پیادەدەکرێ و توانیوویەتی بناغە بۆ حاکمداریێ کولتووری و سەربازی دابنێ تێکەلاوێکە لە سێستەمی(سیاسی- مەدەنی گریکی) و مۆدێلی (سیاسی - سەربازی ڕۆمانی). لاسایکردنەوەی ئەم فۆڕمە یان سیستەمە سیاسیەش لە دەرەوەی ڕۆژئاوا ئاکامی زۆر خراپی خستۆتەوە. چونکە ئەم سیستەمە تێکەلاوە باشە و خراپە لەیەك کاتدا بەخێو دەکا و ئەو دوانەییە سیاسیەی ئەم مردێلە سیاسیەش دروستیکردووە زەرەری لە گشت مرۆڤایەتی داوە. بەدلنیایشەوە ئەوی لەسەرەوە بە مرۆڤی تازە ناوماننا (لەهەر شوێنێك بێ لە جیهان لە کوردستان یان لە هۆنکۆنگ ,لە مۆسکۆ یان لە نیویۆرك) بەرهەمی ڕاستەقینەی ئەم سیستەمە سیاسیە دوانیی و تێکەلاوەیە. سادەترین نموونە ئەو یاریە سیاسیە پڕ لە ڕەوایەتی و ناساغەیە کە ڕۆژانە لەبارەی هەندێ ولاتەوە دەگێڕدرێ. دیموکراسیەتی میتافیزیکی ڕۆژئاوا سالاهایەکە ڕژێمهایەکی دیکتاتوور لێرە و لەوێ لە جیهانا بەخێو دەکا و بەپێی لۆژیکی بازاڕی سیاسی و سەربازی خۆی بەشداری لە هاتنەکایەوەیان دەکا و هەروەها هانییاندەدا و یان بەشداری لە لەناوبردن و سەرنگوومکردنیان دەکا.ڕەفتارە چەوتەکانی ئەمەریکا لە ولاتانی ئەمەریکای لاتین بە پشتگیریکردن لە هەندێ ولاتی سەربازی و یان دروستکردنی ولاتهایەکی دیسپۆتیستی(شیللی بۆنموونە) و دواجار پەلپگرتن بەهەندێ ولات و دوورەپەرێزکردنی هەندێ ولات(ئەلبەتە ئەم دوورەپەرێزکردنە ئەوەندە بەزەرەری ئەو ولاتانە کەوتۆتەوە کارێ وایکردووە کە ئەو ولاتانە یان ڕژێمانە بەناوی ئایدیۆلۆژیا و خۆبەڕاست زانینەوە ببن بە تەور بەسەر سەری خەلکەکانیانەوە , کوبا بۆنموونە) ڕووێکە لە دوانەیی و میتافیزیکیەتی مۆدێلی سیاسی دیموکراسی ڕۆژئاوا. ئەمە تەنێ یەك نموونەن لەسەر ئەو چەوتیانە و لە شوێنێ وەك ئەمەریکای لاتینیش و جا نەخوازە ولاتانی تر, وەك ولاتانی جیهانی عەرەبی-ئیسلامی یان بەگشتی جیهانی ناوبراو بە جیهانی سێ و لەمدوایەش کۆمەلگە پاش-کۆمۆنیزمەکانی ئەوروپای ڕۆژهەلات و باشووری ڕۆژهەلاتی ئاسیا, کە هەمیشە بوونە و دەبن بەشوێنی ڕاستەقینەی ئەو

یاریانەی مۆدێلی سیاسی ڕۆژئاوا دەیگێڕێ. لەهەموو ئەوانە سەرنجڕاکێشتر , یان یاری یاریەکان ئەوکاتە دەستپێکرد کە دەولەتێ وەك ئیسرائیل لە شوێنێ وەك ڕۆژهەلاتی ناوەڕاست و لەناوچەیەکی پڕ لە سیاسەتسالار و یاریئامێزی وەك ئەمڕۆدا دروستکرا. بۆیە کاتێ کە هەر مۆدێلی سیاسی ڕۆژئاوا , بە پرۆژە مەدەنی و دیموکراسیەکەشیەوە , جارێ تر دێ و باس لەوەدەکا کە هەندێ سێستەمی سیاسی و ڕژێم هەن کە هەڕەشەن بۆ سەر کۆمەلگەی مرۆڤایەتی, ئەمە پتر لەهەموو کاتێ ماهیەتی وتاری سیاسی ڕۆژئاوا و تازەگەریە سیاسیەکانی ڕەتدەکاتەوە. جیهانگیری ئابووریش ,کە بەخۆی گەورەترین مەترسیە لەبەردەم مرۆڤایەتی, دەیەوێ وانەی ئەوە بە جیهان بلێتەوە کە تیرۆریزم و چەکی ئەتۆمی مەترسین لەسەر دیموکراسیەت. بەلێ ئەوانە مەترسین و لە هەڕەشە گلوبالیەکانی سەردەمن. بەلام چ ئەوانە و چ خودی جیهانگیری ئابووری و زانیاری و ئەمجار دیموکراسیەتیش بەرهەمی خودی پرۆژەی مۆدێرنەی ڕۆژئاوان و بەری بیری پیاوە سپییەکەن.گەشەی تەکنیك ,جیهانگیری سەرمایەداری و دیموکراسیەت هەموو ئەمانە پێکەوە بۆ مانادان بە ژیانی نوێ کاردەکەن و ڕۆلبیشیان لە دروستکردنی دۆزێ نێودەولەتی تازە هەیە کە نێتی زانین و دەسەلات و بەرهەمهێنان لە چەند شوێنێکدا کۆبێتەوە. ئەمەو دەکرێ ئەوەش بووترێ کە دیموکراسیەتی ڕۆژئاوا لەژێرسایەی بازاڕی ئازاد و سەرمایەداری تازە بەجۆرێ گلوبالی گەشەدەکا.بەلام گلوبالیتێی ئەم گەشەیە مانای مرۆی و ڕەوشتی بۆ دیموکراسیەت مسۆگەرناکا بەقەدئەوەی بەرەو ڕەوایەتی و پۆلیسیەتی دەبا. زۆرجاریش گوێمان لێدەبێ کە لەم بارودۆخە دیموکراسیەت لە تەگوچەلەمەدایە .بەلام ئەوەی ئەم دۆزە تەنگوچەلەماویەی بۆ دیموکراسیەت دروستکردووە ئابووری بازاڕە کە بەرهەمی تێگەیشتنە ئابووریەکانی مۆدێرنەیە. ئابووری بازاڕ هەڕەشەشە نەك تەنیا لەسەر دیموکراسیەت بەلکو لەسەر ئەو دەولەتی ڕەفاهەی تیۆریزەکەرانی لیبرالیزمیش باسیلێوەدەکەن. بەلام موخابن دیموکراسیەت لە ڕۆژئاوا بەجۆرێ گەشەی کردووە کە ناتوانێ بەبێ ئابووری بازاڕ بژی (8). ئەمەش ئەو دوانەییەیە کە وتاری سیاسی و کۆمەلایەتی مۆدێرنەی ڕۆژئاوا هەمیشە لەسەری ژیاوە. دوانەیی کۆمەلگەی دیموکراسی و سێیستەمی سیاسی نوێ, ئەوی پلانێتی ئەمڕۆ پێوەی گلاوە, کاتێ کۆتای دێ کە لەوەبکەوێ دوانەیی نەبێ و دەست لە بەخێوکردنی دوانەییەکان هەلگرێ. هاتنی زانیاریگەریش وەك شێوازێ لە بەرهەمهێنان نەك هەر ناتوانێ ئەم کێشانە چارەسەربکا بەلکو ئەم زانیاریگەرییە, وەك بەرهەمی ڕاستەخۆی ڕۆشنگەریی

زانستی , ئاستی کێشەکان قووڵتردەکا و ڕەهەندی تریشی بۆ دروستدەکا. ئەوەی مەبەستیشە لێرەدا یادیخەینەوە ئەوەیە کە ئەو سیاسەتە ڕادیکاڵەی کاستێلس نەخشەی بۆدادەنێ سیاسەتێ یۆتۆپییە و یان سیاسەتێکە تەنێ کۆمەڵگەی نێتۆرك دەتوانێ خۆی لەتەکدا بگونجێنێ.ئەم جۆرە سیاسەتانەش بەرهەمی ڕاستەوخۆی تەکنەلۆژیای زانیارییە و کۆمەڵگەی نوێ پشتێ زۆری پێدەبەستێ. هەربۆیشە ئاساییە مرۆڤ دەرك بەوەبکا کە پاڕادیگمی زانیاری نوێ سیاسەتێ یان باوەڕی سیاسی تایبەت بەخۆی دروستدەکا و توانا زانستی و تەکنیکییە تازەکەشی بۆ بەهێزکردنی وتارە سیاسیەکەی و پیرۆزکردنی واتا سیاسییە نوێکانی بەکاردەبا. ئەو سیاسەتەش کە چاخی زانیاری ئەمڕۆ لە دروستکردنی بەرپرسیارە سیاسەتێ پراگماتی بەئەزموونە و ئاماژەشە لەسەر نەك مەرگی سیاەسەت بەڵکو لەسەر ئەوەی کە سیاسەت پتر بەدامەزراویکراوە و زۆرتر لە گشت کاتێ تر بەهانەی زانستی بۆدەهێنرێتەوە یان بەگشتی سیاسەت بەزانستیکراوە. ئەم بەزانستیکردنەی سیاسەتیش جیاکردنەوەی سیاسەتی ولاتانی ڕۆژئاوایە لە سیاسەتی ولاتانی جیهانی سێ.بەلام کێشەکە لەوەدایە کە کاستێلس ئاماژە بەم لایەنەناکا و بەڵکو لەبری ئەوە پشتگیری لە سیاسەتی تازەی ڕۆژئاوا و ئەمەریکا دەکا. ناشبێ ئەوەمان لەیادچێ کە کاستێلس ئەمەدەکا بەلام داوای باشکردنی سیاسەتکردنیش دەکا. لەو سمینارەی لە ستۆکۆلم(9) سازیکرد باسی لە ئەوروپاێ دەکرد کە لەڕووی سیاسی و ئابوورییەوە نموونەیی بێ و توانای چارەسەرکردنی کێشەکانی خۆی بەباشی هەبێ. ڕاستە گۆڕینی چۆنیەتی سیاسەتکردن لە ڕۆژئاوا مەسەلەێ گرینگە بەلام ئەم گۆڕینە شتێ ئۆتۆماتیکی نییە.هەچ گۆڕینێ مەبەستبێ بکرێ دەبێ شێوازی ژیانی ئابووری بگرێتەوە و بوونیادی ئەو تیۆریانەش سەرلەبەر بگۆڕێ کە بناغەیان بۆ ماف و یاسای کۆمەلایەتی و ئابووری داناوە. جارێ تر دەگەڕێینەوە سەر ئەو باسەی کە پێشتر هاتینەوە سەری کە ئەوەش لەبارەی دیموکراسیەتی ڕۆژئاوا بوو. بەلام پێش ئەوەی بگەڕێینەوە سەری دەمانەوەێ بلێین کە ئێمە لە دووتۆیی ئەم باسە کورتەدا نامانەوێ قسە لەسەر باسی دیموکراسیەتی ڕۆژئاوا بە جۆرێ تایبەت بکەین و بەڵکو ئەم قسەکردنە سەرپێییەمان تەنێ لە چوارچێوەی گفتووگۆکەمانە لەتەك کاستێلس دا . لە سەردەمی نوێدا زۆرجار کە باس لە سیاسەت دەکرێ باسەکە بە تەکنیکی نوێ و توانای ئەم تەکنیکە لە هێنانەکایەوەی فۆرمێ نوێ لە سیاسەتکردن دەبەسترێتەوە. ئەمەش ڕەنگە هۆیەکەی بۆئەوە بگەڕێتەوە کە تەکنیکی نوێ شیاوێ زۆری خستۆتە بەردەم کردەی سیاسەتکردنەوە. لەوانە مانای ئینتەرنێت

له ژیانی سیاسیدا و ڕۆلی له ساناکردنی کاری سیاسی. ڕەنگه زۆر توێژەرەوە و ڕۆژنامەوان وابیۆبچن که بەهۆی گەشەی تەکنەلۆژیاوه دەکرێ سیاسەتێ هاوچەرخانه پیادەکرێ و دیموکراسیەتیش بەختێ گەورەی لەبەردەمدایه که گەشەبکا(10). ئێمه پێمانوایه پەرەسەندنی دیموکراسیەت له ڕۆژئاوا به پەرەسەندی بازاڕەوه گرێدراوه و, ئەمەش ئەو دۆزەخەیه که تازەگەریەکانی ڕۆژئاوا له پشتیەوەیه. کاتێکیش پەرەسەندنی دیموکراسیەت لەگەل پەرەسەندنی بازاڕ وەك یەك دەڕوا دیموکراسیەت دەبێ به شمەکێ بەهای خۆی هەیه. بۆیه له کۆمەلگەی جیهانیدا دیموکراسیەت ناتوانێ خۆی بەهێزکا(11) نەك هەر لەبەرئەوەی که کۆمەلگەی جیهانی لێوانلێوە له ناتەیایی بەلکو لەبەرئەوەش ,هەروەك کۆرنێلیۆس کاستۆریادیسCornelius Castoriedis بۆیدەچێ, که شارستانی مۆدێرن لەوەبۆتەوە پرسیار لەسەرخۆی بکا. بەلام نابێ ئەوەمان لەیادچێ که ئەو بەهایەی لەسەرەوەباسکرا هەمیشه لەبەردەم هەڕەشه دا دەبێ کاتێ که بازاڕ دووچاری کێشه دەبێ. بۆیه دیموکراسی نوێی ڕۆژئاوا, که جەوهەری بەو ئابووری زانیاریاویەوە گرێدراوه که سەرپەشتی دەکا , هەمیشه له تەك خۆی و لەتەك بازاڕ له یاریدایه. لەو شوێنانەش بازاڕ لەوپەڕی پێشبڕکێدایه هەمیشه دیموکراسیەت باوترین و ئەفسووناویترین پەیڤه.
بەدلنیایشەوە قسەکردن لەسەر داهاتنی فۆڕمێ نوێ له دیموکراسیەت بەناوی دیموکراسیەتی ئەلەکترۆنی هەر بەرهەمی ئەو پاڕادیگمه نوێیەیه که گشت تەماشاکردن و پێوەندیەکانی گۆڕیووە. گەر بشلێین دیموکراسیەتی ڕۆژئاوا هەر شتێ کۆمەلایەتی پووخت نییه بەلکو بەرپرسیاریێ ڕەوشتی و سیاسیشی له ئەستۆدایه و دامەزراوه گلوبالیه کانیشی گەورەترین ئەرکیان دەکەوێته سەرشان بەمه دیاره دەمانەوێ هیوای زۆر نەخەینه سەر دیموکراسیەتی ڕۆژئاوا. بەلام ئەو بازاڕه ئازاد و ئابووریخوازیەی ئەم دامەزراوه گلوبالییانه پشتگیری دەکەن مرۆڤێ شێواوی داهێناوه و, ئەم مرۆڤه لەمالەکەی خۆیدا بووه به بۆرسەێ بچووك و دەزگاێ ئەلەکترۆنی. بازاڕ و سەرمایه و تەکنەلۆژیای نوێ مرۆڤی ئەمرۆیان له زێد و نیشتمانی خۆی بەدەرناوه و کۆچەری بالی بەسەر ژیانی نوێدا کێشاوه. مرۆڤی تازه هەرچەنده زۆرترین شوێنی دۆزیوەتەوە و بەرینترین ڕووبەری لەبەردەستدایه بەلام هەر بێ زێدی و بێ خاکی پێوەدیاره و تاکه ئازەووی بووه به گەڕان بەدووی مالێ تر و زێدێ جیا و یان بوون به کۆچەرێ ئەبەدی. شەپۆلی له ولات بەدەرهاتن و نیشتیمان بەجێهێشتن له ولاتانی جیهانی سێ و ئەوروپای ڕۆژهەلاتەوە بۆ ڕۆژئاوا و ئەمەریکای باکوور تەنێ ئەو کۆچەرییه ڕووناکەنەوە که مرۆڤی تازه پێوەی دەنالێنێ بەلکو

کۆچەرییە سەرەکیەکە لەو شوێنانەدا بەهێزتر و پەلەترە کە پێیدەڵێن کۆمەلگەکانی تەکنەلۆژیای زانیاری. کۆچەری لەناو ئەم جۆرە ولاتانە فۆڕمێ تری وەرگرتووە و ئەو تێگەیشتنە کۆنانەی تێپەڕاندووە کە لەمەوبەر لەسەر کۆچەری هەمانبووە. بۆنموونە کۆمەلناسی ئەلمانی ئولریش بێك لە کتێبی(جیهانگیری چییە؟) بەجۆرێ تر لەم کۆچەریەی مرۆڤی ڕۆژئاوا دەدوێ و پێیوایە گەربێت و تەماشای ژیانی نوێ بکەین بۆماندەردەکەوێ کە پەیوەندی بە شوێنەوە نەماوە و مرۆڤ هەمیشە لە حالەتێ کۆچەریدایە و ژیانێ کۆچەرانەش لە سەیارە, لە فڕۆکە, لە قیتار و لەبەردەم ئینتەرنێت بەسەردەبا(12). مەسەلەی ئەوەش کە ژیان ڕەوتێ کۆچەری وەرکرتووە لەمبارەیەوە ڕەوشتی سیاسی نێودەولەتی و بزووتنەوەی دیموکراسی ئەمڕۆ زۆرترین بەرپرسیاریان دەکەوێتەسەر. هەروەکو لەمەوبەریش ووتمان ئەو ئابووریە تازەیەی ئەمڕۆ لەسەر بناغەی پرنسیپی بازاڕ کاردەکا هۆکارێ سەرەکییە بۆ بە ناتەندوروستیکردن و تێکدانی جەوهەری ژیانی نوێمان و بلاوکردنەوەی ڕوحی کۆچەری و نامۆیی و پەتای بەرەنگار بوونەوە یەکدی و بەگژیەکاچوونەوە. لەهەموو ئەوانەش سەیرتر ئەوەیە کە کۆچەری و ولات بەجێهێشتن ڕێگایەکە بۆ دروستکردنی دەرامەت و دابینکردنی بژێوێك. بۆیە تەکنیکی بالا و زانیاری زۆر پێشکەوتووی ڕۆژئاوا چ بەهایەکی دەبێ لەکاتێکدا کە هەموو کەس لە مال و شوێنی خۆی وەرس بێ و هەولی ئەوەبدا کە شوێن بگۆڕێ نەك بۆ ئارەزوو و بۆ هەوەس بەلکو لەبەر ئەوەی ژیان ئەمڕۆ کەوتۆتە چەند ناوچەێ لەم پلانێتە گەورەیە و , ئەمەو دەرامەت و بەخت تاقیکردنەوەش خۆی لە هەندێ جێگا لەم جیهانە مەلاسداوە. بۆیە کۆچەری بۆ لەمەولا مانای فەلسەفی نابێ بەلکو خەسلەتێ دیار و زالی سەردەمە و ڕێگایەکیشە بۆ بیرکردنەوە لە بوونمان. بەلام کامە بوون؟ بەدلنیاییەوە ئەو بوونەی جیانگیری زانیاری لێرە و لەوێ بەجۆرێ پەرت و تێکەلاو بۆی خولقانووین. ئەوی لەسەرەوە باسکرا پتر پێوەندی بەو باسەوە هەیە کە پێیدەڵێن تازەگەری سیاسی. تازەگەری سیاسیش لە بواری کۆمەلناسیدا تێگەیشتنێ زۆری دروستکردووە و داکۆکیکەرانیش لە تازەگەری سیاسی ڕۆژئاوا باوەڕیان بەوەیە کە وتاری سیاسی ڕۆژئاوا لەماوەی ئەم سێ سەدەیەی ڕابردوودا توانیوویەتی پێناسەی خۆی لەبارەی تاك و کۆمەل و دەولەتەوە بەدەستەوە بدا و مافە سیاسی و مەدەنی و کۆمەلایەتیەکان بەدەستبهێنێ و هەروەها پێشیان وایە نووسینی گەلێ لە کۆمەلناسەکان مانای خۆی بۆ ئەم تازەگەرییە سیاسیە هەبووە. بەلام نابێ ئەوە لەیادکەین کە زۆربەی ئەو کارانەی کۆمەلناسەکان لەم بارەیەوە کردویانە هەر

هەموو گشت ئاڕاستەکانی ژیانی نوێمانیان ڕوون نەکردۆتەوە و جەوهەری شارستانی ڕۆژئاواشیان بەپێی بۆچوونی سۆسیۆلۆژی خۆیان بەرباسخستووە. ئەمە دووبەرەکایەتییٚ زۆری لە نێوان ڕووناکبیرانی ڕۆژئاوا و ڕۆژهەلات دروستکردووە و زیانیٚ زۆریشی لەکاری نەك هەر ئەو ڕوناکبیرە ڕۆژئاواییانە داوە کە خاوەنی ئەندێشە و تێڕامانیٚ ترن لەسەر کێشە و گرفتەکانی ڕۆژهەلات بەلکو بەزۆری بە زیانی ڕوناکبیرانی ڕۆژهەلات گەڕاوەتەوە کە نەکراوە ئەو وێنە و دیدانەی لەسەر خۆیان و ڕۆژئاوا هەیانە بە ڕۆژئاوای بگەێنن.

سەرچاوە و پەڕاوێزەکان:

*** ئەم باسە بەشێکە لەو بابەتەی بەنێوی (نیگەرانییٚ گلوبال و ئایندەیٚ گرفتئامێز)نووسراوە کە بەخۆی بەشێکە لە یەکیٚ لەو گفتووگۆیانەی لەتەك کۆمەلناسی ئەمەریکی بەڕەچەلەك ئیسپانی مانوێل کاستێلس و سەبارەت بە کارە ناودارەکەی (چاخی زانیاری) ئەنجامدراوە.**

1- بۆ ئەوەی خوێنەر پتر لەم ڕووەوە بەئاگابیٚ چاترە بگەڕێتەوە لای ئەم دوو کتێبەی لایخوارەوەی باومان یەکەم: ئاوشوێتز و کۆمەلگەی مۆدێرن , دووەم : مەرگ و نەمری لە کۆمەلگەی مۆدێرندا) کە لەوێڕا ئەوەمان بۆ ڕووندەکاتەوە کە چۆن کۆمەلگەی مۆدێرنە بە زانستە تازەکەیەوە مەرگ و کوشتار پیرۆزدەکا:

-Zygmunt Bauman, Auschwist och det moderna samhället . Över: Gustaf Gimdal och Rickard Gimdal . Daidalos. 1998.
-Zygmunt Bauman, Döden och odödligheten i det moderna samhället. Daidalos. 1994.

2- لەم ڕووەوە بگەڕێوە سەر ئەو پەڕەگرافەی لەم بارەیەوە بەناوی(ڕۆلی هەلوەشانەوەگەریی درێدا لە تارمایی ناسی) لە کتێبی بیری پۆست مۆدێرنیزم دا نووسراوە.

ئازاد حەمە, بیری پۆست مۆدێرنیزم: بەشی یەکەم, چاپی سوید ,2001,لاپەڕە 355-356.

3- لێرەدا مەبەست ئەو تەوژمەیە کە سالانی هەشتاکان و نەوەتەکان لە فەڕەنسا باوکرابوو لەسەر بەرپەچدانەوەی بیری مارکسیزم کە بەزۆری بیریارانی پۆست مۆدێرن تیایا سەرپشکبوون.

4-Thomas Brante, ’’ Ekonomismen inte bara ytlig utan farlig’’ , Svenska Dagbladet, 2001-09-18.

5- بۆزێتر ڕوونکردنەوە لەبارەی (چارەنووسی دیموکراسی لە ئەوروپا) بگەڕێرەوە لای تیۆریزەکەری سیاسی ئینگلیزی لاری سایندێنتۆپ و ئەم سەرچاوەیە:

-Larry Siedentop, Democracy in Europa . London Allen Lane 2000.

6- لەچەند باسێ ئاوڕمان لەم لایەنە داوەتەوە.بۆنموونە بڕوانە ئەو باسەی بەنێوی(وونبوونی سیمیۆلۆژیا لە ڕەخنەی عەقل) لەم کتێبەی لایخوارەوە نووسراوە:

ئازاد حەمە, ڕەهەندی تێڕامان و جەستەی وتاری ڕۆشنبیری هاوچەرخ, چاپی سوید, 1995,لاپەڕە 231-233. هەروەها لە باسێ لەژێر ناوی (پایانی مێژوو/یان فۆناغی پۆست مێژوو) لەم کتێبەی لای خوارەوە:

ئازاد حەمە, بیری پۆست مۆدێرنیزم,بەشی یەکەم, چاپی سوید,2001, لاپەڕە 118-121.

7-Henrik Bergquist, ’’ Historien är fortfarande slut ’’ , Svenska Dagbladet 2001-12-04.

8-Björn Elmbrant , Hyperkapitalism. Atlas, 2001, s 9.

9- لە دیسەمبەری سالی 2000 دا کاستێلس لە شاری ستۆکۆلم لەABF سمینارێکی لەبارەی " کۆمەلگەی نێتۆرك و ئابووری تازە "سازکردووە.

10- لەم سەرچاوەیەی(دیموکراسی ئەلەکترۆنی) لایخوارەوە نوسەر ئەیەوێ ئەوەمان نیشاندا کە گەشەی تەکنەلۆژیا لەتوانایدایە بناغە بۆ سیاسەتکردنێ تر دانێ:

Anders R Olsson , Elektronisk demokrati . Demokrati utredningens skrift . 1999: 16.

11- دەکرێ خوێنەر لەم بارەیەوە بۆ ئەم سەرچاوەیە(ڕەهەندەکانی جیهانگیری) بگەڕێتەوە و بەتایبەت ئەو بەشەی لەبارەی " کۆمەلگەی جیهان و دیموکراسیەت " ەوەیە:

Håkan Thörn, Globaliseringens dimensionen: nationalstat , världssamhälle , demokrati och social rörelse . Atlas. .2002.

12-Ulrich Beck, Vad innebär globaliseringen?. Daidalos.1998,s 102.